

*Маст. Данијела Глушац, докторанд
Правног факултета Универзитета у Новом Саду*

*УДК: 368.91.022
DOI: 10.46793/XIVMajsko.301G*

СПЕЦИФИЧНОСТИ ОДРЕЂИВАЊА КОРИСНИКА КОД УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ ЖИВОТА У КОРИСТ ТРЕЋЕГ ЛИЦА

Резиме

Поред осигураника, који са осигуравачем закључује уговор о осигурању, пре свега да би заштитио сопствену имовину или личност, осигурањем се врло често обезбеђује корист и низу других лица, било на основу воље осигураника, било по неком другом основу. Према општем мишљењу, типично је уговарање права у корист трећег у осигурању живота. Уговори у корист трећег у осигурању садрже и специфичне карактеристике од теоријског и практичног значаја. Овом врстом уговора о осигурању се осигуравач обавезује да ће у случају наступању осигураног случаја исплатити осигурану своту или накнадити штету бенефицијару тј. кориснику осигурања, а осигураник се обавезује да ће у уговору одређену премију исплатити осигуравачу. Осигурање у корист трећег се у пракси најчешће појављује код личних осигурања. У раду се полази од појма уговора о осигурању живота у корист трећег лица, односа са одредбама закона о уговору у корист трећег да би се на крају извршила анализа свих питања у вези са одређивањем корисника. Предмет рада су специфичности одређивања корисника у уговору о осигурању живота у корист трећег лица како у домаћем, тако и у упоредном праву, са примерима из судске праксе.

***Кључне речи:** осигурање живота, у корист трећег лица, уговор о осигурању, корисник.*

1. Уводне напомене

Под појмом осигурања у корист трећег лица подразумевамо уговор о осигурању живота којим се осигуравач обавезује уговарачу осигурања да ће осигурану своту исплатити лицу које он одреди. Особа коју уговарач осигурања одреди стиче својство корисника осигурања, што значи да му припадају права из уговора о осигурању живота. Сопствени живот човека има највишу вредност. Та вредност није проценљива у новцу. Исто тако је за неку особу непроценљива вредност његових родитеља, деце супружника и других блиских сродника. Основна разлика између осигурања живота са означањем корисника и осигурања

без означања корисника састоји се у томе што у првом случају осигурана сума не улази у заоставштину осигураваача осигурања, већ припада само кориснику који се може обратити непосредном тужбом осигураваачу, док у другом случају она улази у имовину уговараача и дели судбину његове остале активе¹ Специфичност права корисника код уговора о осигурању се, састоји у томе што он своје овлашћење да захтева извршење чинидбе стиче под одложним условом (ако наступи осигурани случај). Ипак, и то је у складу са правилом које важи код уговора у корист трећег где корисник такође стиче право чији су обим и садржина одређени уговором на основу кога је настало, те чија ваљаност исто тако зависи од пуноважности закљученог уговора.²

Уговор о осигурању је један од најзначајних уговора нашег правног система и регулисан је детаљно одредбама Закона о облигационим односима (у даљем тексту: ЗОО). Уважавајући вишегодишње иницијативе правника и предлог Удружења правника Србије, Влада Републике Србије донела је Одлуку о образовању посебне Комисије ради кодификације грађанског права и израде Грађанског законика.³ Иницијативе и предлози засновани су на чињеници да су створене неопходне претпоставке за израду и доношење савременог Грађанског законика у Републици Србији, који би знатно повећао правну сигурност и истовремено подстицао креативну еволуцију у области грађанског права, у складу са научним сазнањима и потребама праксе. Поједина решења треба усагласити са читавим системом смерница које долазе из Европске уније, а које се односе на сасвим конкретна питања из ове области права. То је данас стање, не само са земљама чланицама Европске уније, већ и са оним земљама које се налазе на путу ка чланству у Европску унију, где се налази и Република Србија и њен правни систем.⁴ У погледу уговора о осигурању у корист трећег лица Закон о осигурању⁵ у чл. 18 ст. 2 упућује на законе којим се уређују облигациони односи и друге законе којима се уређују уговори у појединим врстама осигурања. У Нацрту Грађанског законика осигурање живота у корист трећег лица (чл. 1484 - 1492) регулисано је на потпуно идентичан начин као у ЗОО. Упућени су предлози да се речи „осигурање живота“ замене речима „животно осигурање“ као у Закону о осигурању. Животно осигурање је шири појам и обухвата осигурање живота, рентно осигурање, пензијско осигурање итд.⁶

¹ Шулејић, П., *Право осигурања*, Београд, 2005, стр. 487.

² Марјански, В., *Правна природа уговора о осигурању живота*, Нови Сад, 2006, стр. 156.

³ Одлука о образовању посебне Комисије ради кодификације грађанског права и израде Грађанског законика (Службени гласник РС, бр. 104/06, 110/06 и 85/09).

⁴ Слијепечвић, Р., *Израда Грађанског законика Републике Србије: концепција, садржина и најважније новине Преднацрта*, Ревивија за европско право, бр. 1/2013, стр. 100 - 101.

⁵ „Сл. гласник РС“, бр. 139/2014.

⁶ *Јавна расправа о Преднацрту грађанског законика*, преузето са <https://aks.org.rs/aks/wp-content/uploads/2017/05/%D0%A1%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%9C%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%98%D0%88%D0%90-09-05-2017.doc>

1.1. О уговору у корист трећег

Развој права у корист трећег захвата период од скоро 2000 година. Много је требало времена, а то указује да није био лак пут, да се строго правило римског права које није допуштало уговарање права за другога, тј. да су уговори у корист трећег без дејства,⁷ измени. Почев од друге половине 19. века, потребе правног промета изискивале су могућност уговарања у корист трећих и може се рећи да је та могућност данас општеприхваћена у упоредном праву. Уговор у корист трећег је такав уговор код кога се један уговорник (промитент) обавезује према другом уговорнику (стипуланту) да ће извршити одређену престацију у корист неког трећег лица (бенефицијара). Треће лице стиче из уговора право да самостално и непосредно захтева извршење престације у своју корист, иако оно у акту закључења уговора није учествовало нити је било путем заступника представљено. Разуме се треће лице може изјавити да не прихвата право, које му из уговора припада, у ком случају то право припада стипуланту, ако шта друго није уговорено или не произлази из природе посла.⁸ Дејство једног уговора личи на двосмерну дуж која представља графички приказ узајамности односа повериоца и дужника, што је најалалше уочљиво код двостранообавезних уговора. Међутим, дејство уговора у корист трећег одступа од уобичајене слике и одговара једностраничном троуглу, при чему је свака страница двосмерна. Из тога следи да је облигација заснована уговором у корист трећег специфична по свом дејству, јер подразумева троструки правни однос и то између: а) стипуланта и промитента; б) стипуланта и корисника; в) промитента и корисника.⁹

У нашем законодавству, све до кодификације грађанског и облигационог права у виду ЗОО ова материја није била регулисана.¹⁰ Посматрано на нивоу целокупног уговорног права може се, без опасности да ће бити учињена нека већа грешка, рећи да се уговори у корист трећег лица (чл. 149 - 152 ЗОО) углавном јављају у облику уговора о осигурању живота у корист трећег лица. У ствари, сви ови уговори задржавају своју правну природу и особине, само што им се придодаје клаузула „у корист трећег“ која даје право кориснику да захтева од промитента испуњење уговором предвиђене обавезе. Због важности тог осигурања и бројних специфичних питања која се у његовој примени јављају, осигурање живота у корист трећег лица је опширно уређено

⁷ Маленица, А., *Римско право*, Нови Сад, 2008, стр. 198.

⁸ Перовић, С., *Облигационо право*, Београд, 1986, стр. 438.

⁹ Антић, О., *Правна природа уговора у корист трећег лица*, Правни живот, бр. 11/2007, стр. 747.

¹⁰ Таквих одредби није било ни до 6. априла 1941. године, јер Српски грађански законик, који је важио у Србији и Македонији, није садржавао одредбе о уговору у корист трећег.

Одсеком 4, Одељка 3, Главе XXVII ЗОО (чл. 957 - 965).¹¹ До шире примене односа у корист трећег уопште, а посебно у осигурању, доводе развијени економски и правни односи. Тај правни облик омогућује да смисао осигурања дође до пуног изражаја. Код осигурања за случај смрти, осигуравач по наступању осигураног случаја исплаћује осигурану суму лицу које је уговарач осигурања означио као корисника осигурања. У неким правима може се уговарати осигурање у корист трећег само за случај смрти. Код нас нема оваквих ограничења: оно се може појавити и за случај смрти и за случај доживљења.¹² С обзиром на то да, одредбе ЗОО о осигурању делују као *lex specialis*, често уопште нема потребе да се суд позива на уговор у корист трећег, тим више што је уговор о осигурању врло детаљно регулисан. Према томе, сваки уговор о осигурању чији корисник није једна од уговорних страна, може се сматрати уговором у корист трећег,¹³ чак и ако се то у пресуди изреком нигде не спомиње.

2. Начин одређивање корисника

Уговарач осигурања може у уговору о осигурању живота за случај смрти осигураника да одреди ко ће бити тај осигураник, односно да ли уговарач осигурања или неко друго лице, а ко корисник тог осигурања, односно ко ће после смрти осигураника, ако је у питању осигурање на цео живот наплатити своту осигурања.

Сувишно је наглашавати значај који правилна употреба термина има у праву. Сваком изразу требало би да одговара појам одређене садржине. Међутим, у томе се често наилази на тешкоће, па изналажење што адекватнијих израза представља посебну бригу, имајући у виду да су речи инструменти којима се правник служи у свом раду. Осигурање представља једну од области у којој у погледу терминологије влада велика неуједначеност и неједнакост. Тако је у ЗОО усвојен израз „осигуравач“

¹¹ Решења из Закона о облигационим односима садржала је и Скица за Законик о облигационим односима коју је сачинио Махаило Константиновић. Видети: чл. 934-942. Константиновић, М., *Облигације и уговори, скица за Законик о облигацијама и уговорима*, Београд, 1996, стр. 313-316.

¹² Потписивањем полисе између уговарача осигурања и осигураника са осигуравачем, уз одређивање осигураника и као корисника осигурања за случају доживљења, закључен је између уговорних страна уговор о осигурању живота у корист трећег. Пресуда Врховног суда Федерације Босне и Херцеговине број 070-0-Рев-08-001178 од 26. 01. 2010. године.

¹³ Матијевић, Б., *Осигурање живота у корист треће особе*, Осигурање: часопис за теорију и праксу осигурања, бр. 1-2/2007, стр. 78, преузето са <http://www.osiguranje.hr/ClanakDetalji.aspx?7527>

који ћемо и ми користити.¹⁴ За лице које закључује уговор о осигурању са осигуравачем, дакле које ступа у осигуравајући однос, употребићемо израз „уговарач“. На неподесеност овог израза указује то што и осигуравач има својство уговарача. У другачијем значењу користи се израз „осигураник“ у осигурању лица. Ту се подразумева лице чији је живот осигуран, тј. од чијег доживљења или смрти односно онеспособљења за рад зависи исплата осигуране суме. Отуда се основано примећује да би боље одговарао израз „осигурано лице“. Лице у чију је корист осигурање закључено у осигурању лица, назива се „корисник“. У вези са изразом „корисник“, који је за наш рад од посебног значаја, користе се у страном праву различити изрази.¹⁵ Тако, Немачки закон о уговору о осигурању говори о *Bezugsberechtigung*¹⁶, а за исти појам Швајцарски закон о осигурању употребљава термин *der Begünstigte*.¹⁷ Када је уговор о осигурању закључен у сопствено име и за сопствени рачун, уговарач осигурања, осигураник и корисник осигурања су иста лица. Овде истичемо теоријски став који кондезовано износи да називе уговарача осигурања и корисника¹⁸ осигурања треба употребљавати само када је реч о уговору у корист трећег.¹⁹ Да би различита лица могла да се појаве као корисници осигурања из правног односа у чијем заснивању она нису учествовала, нужно је да постоје одређени правни инструменти који омогућавају њихово укључивање у поменуте правне односе.

Према ЗОО одређивање корисника може извршити само уговарач осигурања. То је строго лично право уговарача осигурања, исто као што су строго лична права уговарача осигурања и право на откуп или предујам. Одређивање корисника је један посебан начин како уговарач осигурања

¹⁴ У Речнику српског језика налази се и израз „осигурач“ који користи и професор Предраг Шулејић.

¹⁵ Данас у свету положај корисника осигурања, поред норми права осигурања, одређује се и инструментима других грана права, као што су, на пример: облигационо право (уговор у корист трећег, уговор за туђ рачун), трговинско право (имовина предузећа, стечај и ликвидација), наследно право (наслеђивање осигураника), стварно право (супституција предмета хипотеке) и др. Шулејић, П., *Правни положај корисника осигурања*, Правни живот, бр. 10/1998, стр. 949.

¹⁶ Параграф § 159 Gesetz über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz – VVG) vom 23. November 2007 (BGBl. I S. 2631) das zuletzt durch Artikel 15 des Gesetzes vom 17. August 2017 (BGBl. I S. 3214) geändert worden ist, (Немачки Закон о уговору о осигурању).

¹⁷ Bundesgesetz Entwurf über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz, VVG) vom 7. September 2011.

¹⁸ ЗОО у одређеним случајевима, међутим употребљава термин „осигураник“ за лице на чији се живот осигурање односи, чиме се ствара забуна. У том слислу у Нацрту су учињени одређени предлози. Шулејић П., *Уговор о осигурању у Преднацрту Грађанског законика Србије од 2010. године*, Зборник радова: Европске (ЕУ) реформе у праву осигурања Србије, Палић, 2010, стр. 182.

¹⁹ Мркшић, Д., Петровић, З., Иванчевић, К., *Право осигурања*, Нови Сад, 2006, стр. 91.

може располагати правима из осигурања живота. За одређивање корисника није потребна сагласност осигураваача, као нпр. у немачком праву, али је потребно обавестити о кориснику. Повериоци или законски наследници уговараача осигурања не могу одредити корисника осигурања из уговора о осигурању живота који је закључио уговараач (аналогном применом одредбе из члана 959 ЗОО). Корисник може бити одређен већ приликом закључења уговора о осигурању живота. Тада се он означава у полиси осигурања.²⁰ Корисник може бити одређен и после закључења уговора, неким доцнијим правним послом (додатком уз полису, на пример).²¹ ЗОО посебно дозвољава да одређивање корисника уговараач осигурања изврши својим тестаментом²². Ако се корисник именује у тестаменту, та изјава има значење уговора у корист трећег, а не значење последње изјаве воље. Дакле, одређивање корисника осигурања у тестаменту нема значење посла *mortis causa*. Стога, ако се корисник одриче наследства, такво одрицање неће имати учинак на изјаву о одређивању корисника осигурања.²³ Именовање корисника неким другим правним послом наследног, породичног или облигационог права може да изазове бројне проблеме на које се примењују одговарајућа правила ових грана права, а тек супсидијарно правила из закона којима се регулише уговор о осигурању живота у корист трећих лица.²⁴ Уговараач осигурања може извршити одређивање корисника све до тренутка наступања осигураног случаја.²⁵ Мада ЗОО у том погледу није изричит, треба закључити да изјава уговараача осигурања којом он одређује корисника мора бити учињена у писаној форми. Овакав закључак произлази

²⁰ Име корисника осигурања и датум рођења су обавезни елементи уговора о осигурању. Видети: Селимовић, Ј., *Уговор о осигурању живота*, Зборник радова Економског факултета у Сарајеву, бр. 28/2008, стр. 322.

²¹ Перовић, С., Стојановић, Д., *Коментар Закона о облигационим односима*, Крагујевац-Културни - Горњи Милановац, 1980, стр. 927.

²² Када је реч о корисницима који се одређују тестаментом, може се јавити и проблем у случају да постоји тестамент у коме је предвиђено да осигурана сума припада једном лицу, а у полиси осигурања је наведено друго лице. Поставља се питање да ли треба поштовати вољу оставиоца изражену у тестаменту или ону изражену у уговору о осигурању. Уколико је корисник одређен пре него што је састављен тестамент, може се сматрати да је уговараач осигурања-оставилац опозвао корисника, па ће се осигурана сума исплатити према последњој вољи уговараача. Супротно томе, уколико је корисник одређен након састављања тестаamenta, може се сматрати да је оставилац променио мишљење о томе коме треба да се исплати осигурана сума. Има оправдања да је меродавна само воља оставиоца без обзира на време састављања тестаamenta. Више у: Пак, Ј., *Право осигурања*, Београд, 2011, стр. 303.

²³ Горенц, В., Беланић, Л., Момчиновић, Х., Перкушић, А., Пешутић, А., Слакопер, З., Вукелић, М., Вукмир, Б., *Коментар закона о обвезним односима*, 2014, стр. 1606.

²⁴ Славнић, Ј., Јовановић, С., *Законско регулисање осигурања живота у корист трећег лица у савременим европским правима и у праву Србије*, Правни живот, бр. 11/2015, стр. 141.

²⁵ Исто.

из члана 901 ЗОО према којем уговори о осигурању, а то значи и уговори о осигурању живота морају да имају писану форму, и чл. 67 ст. 2 ЗОО према којем измене и допуне уговора који има писану форму могу бити извршене у писаној форми. Ако се осигурање односи на живот неког другог лица, за одређивање корисника потребна је и његова писмена сагласност.²⁶ Вануговорни статус корисника осигурања, у смислу да се од њега не тражи сагласност за закључење уговора и именовање произлази из тога што уговарач осигурања извршава низ уговорних обавеза све док не наступи осигурани случај.²⁷ Свакако да корисник има право да одбије именовање, јер нико не може бити принуђен да да сагласност. Корисник може бити одређен по имену или одредив. То може да буде физичко или правно лице. У принципу корисник може да буде свако лице које има правну способност. Наше право не тражи да за осигурање живота трећег лица постоји некакав интерес²⁸ или однос, нпр. родбински, између уговарача осигурања и корисника осигурања.²⁹ То решење је данас у упоредном праву доминантно и узима се као савременије. Када је корисник одређен по имену нема тешкоћа у погледу његовог утврђивања, међутим, тај начин одређивања има незгода утолико што се мењају током времена животне околности од значаја за односе између уговарача и корисника, које не могу да се увек предвиде. Стога је погодније одређивање корисника уопштеним изразим, као што су: деца, потомци, брачни друг, наследници³⁰ и слично.³¹ Корисник може да буде и дете уговарача осигурања, које се родило после закључења уговора о осигурању,³² или брачни друг уговарача осигурања са којим је

²⁶ Чл. 957 ст. 2 ЗОО.

²⁷ Славнић, Ј., Јовановић, С., *нав. чланак*, стр. 143.

²⁸ У енглеском праву лице које закључује уговор о осигурању живота мора имати „осигурљив интерес“ у односу на живот осигураника. Ако тај интерес не постоји, уговор ће бити апсолутно ништав. „Life Assurance“, у *Insurance Disputes*, Informa Law, second edition, London, 2003, p. 671.

²⁹ Павић, Д., *Интерес осигурања*, Зборник радова Правног факултета у Сплиту, бр. 3/2005, стр. 451.

³⁰ Уколико се за кориснике означе „Наследници“, наследници се на корист позивају независно од остварења права на оставинску масу и независно од карактера наследничке изјаве (позитивне или негативне). Њихово означавање као „наследници“ у овом случају служи сврси прецизног одређења њиховог идентитета и процењује се према општим правилима о наслеђивању. Видети: Јоцовић, С., *Уговори у корист трећих лица у осигурању*, Зборник радова: Саветовање Осигурање у светлу новог законодавства, Палић, 2005, стр. 283.

³¹ Благојевић, Т., Б., Круљ, В., *Коментар закона о облигационим односима 2*, Београд, 1983, стр. 2051.

³² Овде се примењује познато правило римског права „nasciturus pro iam nato habetur“. Корисник не мора да постоји у моменту закључења уговора, али је битно да постоји у моменту његове доспелости, тј. у моменту осигураног случаја. *Исто*.

уговарач осигурања склопио брак после закључења уговора о осигурању.³³ Корист намењена супругу припада лицу које је било у браку са уговарачем осигурања у часу његове смрти. Кад је развод брака у току у моменту осигураног случаја по неким мишљењима узима се у обзир по чијој тужби је покренута бракоразводна парница.³⁴ Наступањем осигураног случаја корисник осигурања стиче право да се непосредно обрати осигуравачу за исплату осигураних свота. Његово право је самостално и настало је на основу уговора у корист трећег.³⁵ Међутим, осигуравач треба да буде обавештен о кориснику осигурања.³⁶ Осигуравач мора бити упознат са личношћу повериоца да би он на несумњив начин знао коме треба да исплати осигурану своту. То је у складу са начелом добре вере у осигурању.

2.1. Подела користи између више корисника

Уговарач осигурања за живота може уговором о осигурању, или на други писани начин, укључујући и тестаментом да одреди како ће се извршити подела између његове деце, потомака и уопште наследника, као на пример, да једном именованом наследнику остави 50% а осталима остатак на једнаке делове.³⁷ Ако уговарач осигурања није одредио како ће се извршити подела осигураних свота између више корисника, важе два правила.³⁸ Прво, ако су за кориснике одређени наследници, право на осигурану своту имају она лица која су у тренутку смрти осигураника имала својство његових наследника,³⁹ и то свако од њих има право на онај део осигураних свота који одговара његовом наследничком делу. Друго, у свим осталим случајевима, кад је за кориснике одређено више лица осигураних свота се дели између њих на једнаке делове.⁴⁰

³³ Више у: Лукић, Ж., *Уговор о осигурању живота*, Београд, 1930, стр. 105.

³⁴ Благојевић, Т., Б., Круљ, В., *нав. дело*, стр. 2052.

³⁵ Право корисника је акцесорне природе и постоји само ако постоји уговор о осигурању.

³⁶ Јанковец, И., Миладиновић, З., *Право осигурања*, Ниш, 2006, стр. 433.

³⁷ Вељковић, Д., *Уговори у привреди са судском праксом, примерима уговора и тужбама за остваривања права из тих уговора*, Београд, 2008, стр. 1129.

³⁸ Чл. 958 ЗОО.

³⁹ И у немачком праву се у случајевима кад је уговорено да ће осигуравач исплатити осигурану своту наследницима осигураника, без ближег прецизирања, сматра да су корисници она лица која су у тренутку смрти осигураника позвана на наслеђе, и то сразмерно њиховим наследничким деловима. Параграф § 167 ст. 2 VVG.

⁴⁰ Решење које наш Закон пружа познато је и у неким другим правима као на пример Параграф § 161 ст. 1 VVG.

3. Опозивање одредбе о одређивању корисника

Уговарач осигурања има право да у уговору о осигурању живота одреди лице које ће бити корисник осигурања, односно који ће када наступи смрт уговарача осигурања наплатити осигурану своту осигурања. Лице које је означено као корисник не мора да зна да је оно одређено за корисника осигурања. То могу бити, по правилу, лица из круга његових наследника, сва или неко од њих, али и неко према коме он има неки дуг, на пример, ако га чува, пази, негује и сл.⁴¹ Уговарач осигурања може да мења одредбу у уговору о осигурању живота, којом је одредио неко лице као корисника. То је његово искључиво право, и то право не могу вршити ни његови повериоци, ни његови законски наследници. Уговарач осигурања може, уз одређене изузетке, опозвати одредбу полисе⁴² којом се корист из осигурања додељује одређеном лицу.

3.1. Право опозива

Одређивање корисника осигурања може вршити само уговарач осигурања (чл. 957. ст. 1). Исто тако према ЗОО, и опозивање корисника је строго лично право уговарача осигурања.⁴³ Изричито је одређено да повериоци и законски наследници уговарача осигурања немају право на опозивање корисника. Пошто се одређивање корисника врши у писаној форми закључујемо да је и изјава уговарача осигурања којом он врши опозивање корисника пуноважна само ако је учињена у писаној форми.⁴⁴ Исто тако, пошто је у случајевима кад се осигурање односи на живот неког другог лица, а не уговарача осигурања

⁴¹ Вељковић, Д., *нав. дело*, стр. 1129.

⁴² Код хартија од вредности овакве могућности не постоје. Законитог имаоца хартије од вредности нико не може лишити права из хартије. Више у: Марјански, В., *Функције полисе осигурања живота*, Правни живот, бр. 12/2009, стр. 890.

⁴³ Познат је случај из француске судске праксе, када је уговарач осигурања пре смрти опозвао кориснике осигурања (супругу са којом је и даље законски био у браку и две ћерке), и као новог корисника навео жену са којом је живео у ванбрачној заједници. Апелациони суд усвојио је захтев супруге и ћерки и поништио њихов опозив, и именовање новог корисника (жене са којом је живео у ванбрачној заједници) уз образложење да је именовање новог корисника условљено одржавањем ванбрачне заједнице. Касациони суд је укинуо предметну пресуду, са образложењем да је неопходно претходно утврдити праву вољу супруга, његово имовинско стање, оно што је оставио у брачно наследство, те се не може говорити о неморалности његовог чина само на основу чињенице да је нови корисник жена са којом је живео у ванбрачној заједници. Француски касациони суд, 3. грађанско одељење, 25. јануар 2005., бр. 202 F-P+B.

⁴⁴ Налазимо и супротно становиште да се корисник може опозвати изричито, изјавом о опозиву или на посредан начин, именовањем новог корисника. То се може учинити и на било који други начин којим се јасно изражава намера уговарача осигурања опозвати именованог корисника. Видети: Шулејић, П., *Право осигурања*, Београд, 2005, стр. 494.

неопходна сагласност таквог осигураника (чл. 957. ст. 2 ЗОО), треба закључити да уговарач осигурања ни опозивање тако одређеног осигураника не може извршити без сагласности осигураника.⁴⁵ Насупрот мишљењу да опозив треба да се врши сагласном вољом уговорних страна (јер је њиховом сагласношћу ово право и унето у уговор), преовлађује схватање, које полази од строго личног и једностраног права⁴⁶ одређивања корисника (видети чл. 957 ЗОО), према коме право опозива треба признати само уговарачу осигурања.⁴⁷ Опозив се врши без престанка и знања првобитно одређеног корисника. Пуноважност опозивања није условљена обавештавањем корисника, који се опозива, нити обавештавањем осигуравача о томе. Ипак, да би опозив дејствовао у односу на осигуравача, он мора бити пријављен (у условима осигурања наших осигуравача, у писаном облику). У супротном, осигуравач се може ослободити обавезе исплатом осигуране суме ранијем кориснику.⁴⁸ Опозив може бити и делимичан када се уз већ одређеног корисника именује још један или више корисника. У том случају треба тачно одредити њихово учествовање у расподели осигуране своте, јер се у противном дели на једнаке делове.⁴⁹

3.2. Престанак права опозива

Уговарач осигурања може вршити право опозивања корисника само до оног тренутка док корисник не изјави⁵⁰ да прима корист која је за њега уговорена.⁵¹ Кад је корисник на било који начин изјавио да прихвата право на осигурану своту, одређивање корисника је по правилу неопозиво. Такав корисник стиче према осигуравачу сопствено право на осигурану своту, и то од тренутка закључења уговора о осигурању, без обзира када је изјавио да прихвата корист из уговора о осигурању (чл. 960. ст. 2). Прихват може бити кроз неке радње као што је случаја каада корисник настави плаћати премију уместо уговарача осигурања или из писма које је корисник упутио осигуравачу, уз напомену да је уговор о

⁴⁵ Перовић, С., Стојановић Д., *нав. дело*, стр. 930.

⁴⁶ Располагање правима у вези с уговореним осигурањем живота посебни је привилегиј уговарача осигурања. Север, Д., *Корисник осигурања – особа на коју се полица осигурања односи иако није уговорна страна*, преузето са <http://www.iusinfo.hr/DailyContent/Topical.aspx?id=15033>

⁴⁷ Благојевић, Т., Б., Круљ, В., *нав. дело*, стр. 2053.

⁴⁸ Шулејић, П., *нав. дело*, стр. 494.

⁴⁹ Марков, М., *Уговор о осигурању живота у корист треће особе-корисника осигурања*, Осигурање, бр. 1-2/1998, стр. 7.

⁵⁰ Изјава корисника о прихватању користи из уговора може бити дата у свако време до опозивања: дакле, у моменту одређивања корисника, после овог момента, па чак и после смрти уговарача (осигурани случај). Више у: Благојевић, Т. Б., Круљ, В., *нав. дело*, стр. 2054.

⁵¹ Чл. 959 ст. 2 ЗОО.

осигурању састављен у његову корист.⁵² У немачком праву, право опозива зависи од тога да ли је именовање корисника одређено као опозиво или неопозиво. Наши услови осигурања не предвиђају могућност да уговарач корисника одреди неопозиво. Именовано треће лице, чије је право пријема опозиво, стиче право на накнаду од осигураваача тек када наступи осигурани случај.⁵³ Именовано треће лице чије је право пријема неопозиво стиче право на накнаду од осигураваача у тренутку именовања.⁵⁴ Како је слобода уговарања у начелу дозвољена уговором може бити одређено да се право дато трећем не може мењати, тј. да је право трећем неопозиво. То је чак повољније за трећег. Неопозиво одређивање корисника правно се може окарактерисати као одрицање од права опозива.⁵⁵ Но, у новом Закону о обвезним односима Републике Хрватске изричито је наведено да ће бити ништава изјава према којој је одређивање корисника осигурања неопозиво.⁵⁶ Одредба наведеног члана уклања сумњу у погледу: изјава о именовању корисника биће ништава, а сам уговор остаје на снази (делимична ништавост уговора - члан 324 Закона о обвезним односима).⁵⁷

3.3. Изузетак од правила о неопозивости именовања корисника

Уговарач осигурања може опозвати одредбу о користи, без обзира на то што је она постала неопозива, ако је корисник покушао убиство трећег лица ако је уговарач осигурања закључио осигурање које се односи на живот трећег лица (тзв. случај декаденце корисника). Овај изузетак важи без обзира на то да ли је корист из уговора о осигурању живота додељена уз накнаду или без наканде. Овде се може поставити питање рока у коме се може вршити опозив, као и случаја када су уговарач и осигурано лице различита лица. У погледу рока поставља се питање да ли право опозива важи све до момента осигураног случаја, или је оно везано за неки краћи рок после покушаја убиства, а нарочито, да ли у извесним ситуацијама може узети да је кориснику чији опозив није затражен опроштено, тј. да је уговарач који остави да протекне извесно време и настави са плаћањем премије, на тај начин се одрекао права опозива. Наш ЗОО није у овом погледу прецизан.⁵⁸ У погледу проблема који се поставља када уговарач и осигурано лице нису иста

⁵² Касациони суд Француске, I грађанско одељење, 29. јун 1999.

⁵³ Параграф § 159 ст. 2 VVG.

⁵⁴ Параграф § 159 ст. 3 VVG.

⁵⁵ Сокал, В., *нав. дело*, стр. 103.

⁵⁶ Чл. 983 ст. 5 Закона о обвезним односима („Народне новине“ 35/05, 41/08, 125/11).

⁵⁷ Момчиновић, Х., *Уговор о осигурању: Битне измјене које доноси нови Закон о обвезним односима*, Право у господарству, бр. 6/2005, стр. 142.

⁵⁸ Благојевић, Т. Б., Круљ, В., *нав. дело*, стр. 2054.

лица, указује се на нелогичност да једно лице (уговарач) чији живот није био доведен у питање опрашта кориснику покушај убиства другог (осигурано лице). Наш Закон, пре свега нема уједначену терминологију у овом погледу (тако на пример, овде говори о смрти осигураника, а потом о смрти уговарача осигурања). Ипак, може се рећи да је опозивање лично право уговарача, а што се осигураника (осигурано лице) тиче, сагласно одредбама Закона потребна је његова писана сагласност за одређивање корисника, он може и да повуче своју сагласност, чиме би аутоматски нестало услов за заснивање уговора, а тиме и корист за треће лице.⁵⁹ Друго, ако је кориснику право на осигурану своту дато у виду поклона, тако да противпрестација за то право корисника не постоји никаква његова обавеза према уговарачу осигурања, онда се опозивање неопозивог корисника може извршити у оним случајевима кад се може опозвати поклон.⁶⁰ Сматра се да ова одредба може да изазове бројне спорове у пракси, јер зашто би се опозив везивао само за покушај убиства, а и правила која важе за опозив поклона су доста неодређена. У немачком праву ако је треће лице именовано као лице са правом на пријем накнаде, именовање се сматра неуспелим уколико треће лице противправном радњом

⁵⁹ Исто, стр. 2055.

⁶⁰ Чл. 959 ст.3 ЗОО.

Код опозива одредбе о одређивању корисника, ако је корист додељена без накнаде, примењују се правила о опозиву поклона, а поклон се може опозвати: а) због оскудице, тј. ако је поклондавац, односно у овом случају уговарач осигурања накнадно толико осиромашило да се више не може издржавати, због чега својом полисом осигурања може располагати на други начин, који му обезбеђује потребно издржавање; б) због незахвалности поклонпримца, у овом случају корисника осигурања, ако га вређа, туче, покуша или изврши кривично дело према уговарачу осигурања; в) због накнадно рођене деце, тј. ако се уговарачу осигурања после закључења уговора и одређивања корисника осигурања, родило дете; г) ако је брак разведен или поништен, а уговарач осигурања је раније као корисника одредио супругу, односно супруга, и сл.

Постоји груба незахвалност кад се поклонпримац (унук) према поклондавцу, која је тешко болесна у доби од 91 године, односи на врло увредљив начин, уз физичке претње, кад је не посећује и не поздравља нити на други начин исказује пажњу и поштовање. ВСРХ, Рев-126/02 од 02.06.2004. (Избор одлука ВСРХ 1/05 одл.бр. 60.) цитирано према Матијевић, Б., *Осигурање живота у корист треће особе*, Осигурање: часопис за теорију и праксу осигурања, бр. 1-2/2007, стр. 82. преузето са <http://www.osiguranje.hr/ClanakDetalji.aspx?7527>

Да ли би суд поремећене односе између родитеља и детета, какви су између И.Р.-а и његове кћерке, сматрао грубом незахвалношћу, зависи о конкретној процени ситуације. Није довољна изјава оца да би „... радије да корисник буде његов пас, који му је сигурно захвалан...“. Успут, пас не може бити именован корисником из уговора о осигурању живота, јер Закон каже да корисником може бити именована само особа, а пас није особа. Ђурковић М., *Уговор о осигурању живота у корист незахвалне кћери*, преузето са <http://www2.burza.com.hr/novac/osiguranje/2003/10/031009-ugovor-o-osiguranju-zivota-u-korist-nezahvalne-kceri>

намерно проузрокује смрт осигураног лица.⁶¹ Ако је уговарач осигурања умро, а корисник се није изјаснио да ли прихвата корист која је за њега уговорена, а изјава уговарача осигурања о одређивању корисника није постала неопозива, наследници уговарача осигурања је ипак не могу опозвати. Кад се догоди осигурани случај они само могу позвати корисника да се изјасни, с тим што ће ако се корисник не изјасни сматрати да је одбио да прихвати осигурану своту. У таквом случају осигурана свота ће припасти наследницима уговарача осигурања (чл. 964 ЗОО).

3.4. Одбијање корисника

Кориснику уговора о осигурању, као и сваком другом кориснику из уговора у корист трећег не може право бити наметнуто. Сматра се да је корисник одбио намењену му корист, ако се после смрти уговарача осигурања на позив његових наследника не изјасни у року од месец дана да је прима.⁶² То је *praesumptio iuris et de iure*. Закон није навео шта бива са осигураном свотом ако је на наведени начин одбијена. Постоје две теоријске могућности. Према једној припада оставинској маси, а по другој дели се међу осигураницима.⁶³

4. Осигурање за случај смрти без одређеног корисника

У односима осигурања живота одређивање корисника је врло важно правно питање. Ако уговарач осигурања за случај смрти не одреди корисника, или ако одредба о одређивању корисника остане без дејства због опозивања, или због одбијања одређеног лица, или из ког другог узрока, а уговарач осигурања не одреди другог корисника, осигурана свота припада имовини уговарача осигурања и као њен део прелази са осталим његовим правима на његове наследнике.⁶⁴ Ако је уговарач осигурања умро, а није одредио корисника, осигурана свота представља део његове имовине. Зато она заједно са осталим деловима наследне масе припада његовим наследницима.⁶⁵ Ако су уговарач и осигураник (осигурано лице) исто лице, онда је осигурани случај смрт уговарача, па је логично да се само његови наследници могу појавити са захтевом према осигуравачу; ако је пак, уговарач различито лице у односу на осигураника, онда у првом реду има он

⁶¹ Параграф § 162 ст. 2 VVG.

⁶² Чл. 959 ст. 4 ЗОО.

⁶³ Јакаша Б., *Право осигурања*, Загреб, 1984, стр. 411.

⁶⁴ Чл. 964 ЗОО.

⁶⁵ Постоји становиште да ова одредба није у складу са стајалиштем закона да се осигурана свота одвоји од оставинске масе. То међу осталим значи да ће се осигурана свота делити међу наследницима према наследном праву и да ће постојати право на нужни део у којем ће осигурана свота бити обухваћена заједно са осталом оставиоачевом имовином. Јакаша, Б., *нав. дело*, стр. 412.

право на осигурану своту јер може још доста времена проћи док се над његовом имовином не отвори наследни поступак.⁶⁶ Судбина осигуране своте у таквим случајевима расправља се према правилима наследног права. Кад је уговарач осигурања одредио више корисника, па само неки од њих не желе или не могу да приме осигурану своту, права осталих корисника остају непромењена. Што се тиче дела осигуране своте који би припао таквим корисницима који не желе или не могу да захтевају од осигуравача исплату, треба правити разлику између две могуће ситуације. Прво, ако је уговарач осигурања одредио више корисника али није одредио њихове делове у осигураној своти, део оног корисника које је одбио да прими корист сразмерно се распоређује на остале кориснике.⁶⁷ Друго, ако је уговарач осигурања одредио више корисника са тачно одређеним уделитема у осигураној своти, део оног корисника који је одбио да прими корист припада наследницима уговарача осигурања односно самом уговарачу осигурања.⁶⁸

ЗОО изједначава случај када одређени корисник умре пре смрти осигураног лица са случајем осигурања без одређеног корисника.

5. Закључак

1. Процена даљег развика осигурања живота у нашој земљи је сложена и вишеслојна. Главни носиоци развоја овог вида заштите су, свакако, осигуравајућа друштва, али значајно место има и држава-надзорно надлештво и влада. Због великог развика осигурања живота у корист трећег лица, где у ствари имамо уговор у корист трећег, овај начин уговарања је постао врло чест и све је чешћи, јер су осигурања све многобројнија и чешћа. Главна примена уговора у корист трећег је код уговора о осигурању живота у корист трећег лица. Због ове врсте осигурања и сам уговор у корист трећег, које је раније заузимао скромно место у доктрини и коме није придаван велики значај добио је велику важност. С обзиром да тржиште осигурања у Републици Србији исказује појачан интерес за животним осигурањима, за очекивати је да ће нам скоро будућност донети и појачан интерес за правним темама које се тичу ове врсте осигурања, међу које свакако се убраја и осигурање живота у корист трећег лица. За ово осигурање се може рећи да је својеврсни стандард када се говори о животним осигурањима. У његова основна обележја убраја се то да се у случају раније смрти осигураника осигурани износ исплаћује кориснику осигурања. Следом наведеног, у раду су обрађене специфичности везане искључиво уз уговарање осигурања

⁶⁶ Перовић, С., *Коментар Закона о облигационим односима*, II књига, Београд, 1995, стр. 1573.

⁶⁷ Сокал, В., *нав. дело*, стр. 118.

⁶⁸ Перовић, С., Стојановић, Д., *нав. дело*, стр. 938.

живота у корист треће особе и правни положај корисника осигурања живота. Сврха је законских одредаба да корисници буду сигурни у додељеном праву.

2. Један од кључних делова наше анализе било је одређивање појма уговора о осигурању живота у корист трећег лица, односно уговора у корист трећег. Уговор у корист трећег је онај уговор из којег трећа особа (корисник, оп.а.) непосредно стиче право да од једног уговарача захтева извршење одређене радње за себе, а овај му је обвезан ту радњу извршити. У начелу се сваки уговор може закључити у корист трећег, па тако и уговор о осигурању. И док сам правни положај корисника осигурања познаје одређене специфичности с обзиром на врсту осигурања када је у питању осигурање живота, његов је правни положај посебно нормиран ЗОО.

3. Односи у корист трећег лица у осигурању имају посебан значај. Одређивање корисника, како при закључењу уговора тако и касније, препуштено је, сасвим разумљиво уговарачу осигурања. Осим што се кроз одређивање корисника неретко може спознати и сама *causa* уговора о животном осигурању, корисник осигурања свима је интересантан јер се ради о правној или физичкој особи која располаже правом на исплату осигураног износа након остварења осигураног случаја, јер се ради о „особи којој иде новац“. Даља карактеристика права корисника јесте његова опозивост коју убрајамо у битну одлику уговора у корист осигурања у корист трећег. Сагласно одређивању корисника, и опозивање представља једностранни правни акт уговарача који овај може вршити до настанка осигураног случаја-уколико не одреди неопозивог корисника, и то право не могу вршити ни његови повериоци, ни његови законски наследници.

4. Закон је изједначио случај осигурања без одређеног корисника са случајем када одређени корисник умре пре смрти осигураног лица, али само ако је корисник одређен без накнаде. Да би осигуравач могао коректно извршити своју обавезу исплате осигуране своте у случају остварења осигураног догађаја мора бити упознат с именованем корисника осигурања.

5. На крају, имајући у виду да су у Нацрту грађанског законика остале идентичне одредбе које се односе на уговор о осигурању живота у корист трећег лица као у ЗОО, може се приписати или пасивности стваралаца истога или квалитету потојећих одредби, али свакако да кодификаторски рад не сме да постане препрека развоја права, посебно аутономног права привредних субјеката. Одговорност је на творцима кодификације да пронађу решења који ће пракси пружити више простора, уз поштовање начела правне сигурности, са нормама прилагођеним реалном животу.

*Danijela Glušac, LL.M., Ph.D. student
Faculty of Law, University of Novi Sad*

SPECIFIC FEATURES OF THE BENEFICIARY DECIGNATION IN THE LIFE INSURANCE CONTRACT FOR A BENEFIT OF THE THIRD PARTY

Summary

In addition to the insured, who concludes an insurance contract with the insurer, first of all, in order to protect his own property or person, insurance is often provided for the benefit of a number of other persons, either on the basis of the insured's will or on some other basis. According to the general opinion, it is typically the contracting of rights for a benefit of the third in life insurance. Life insurance contracts for a benefit of the third party also contain specific characteristics theoretical and practical significance. This type of insurance contract obliges the insurer to pay the insured sum in case of occurrence of the insured event or to compensate the beneficiary, i.e., to the beneficiary of the insurance, and the insured is obliged to pay the premium in the contract to the insurer. Life insurance contract for a benefit of the third party is most commonly found in personal insurance in practice. The paper starts from the concept of life insurance contract for a benefit of the third party, a relationship with the provisions of the law regarding to contract for a benefit of the third, and in the end article analyzes all issues related to the determination of the beneficiary. The aim of the paper is to present specific features of the beneficiary decignation in the life insurance contract for a benefit of the third party both in national as well as in comparative law with examples from case-law.

Key words: *life insurance, for a benefit of a third party, insurance contract, beneficiary.*

Литература

- Вельковић, Д., *Уговори у привреди са судском праксом, примерима уговора и тужбама за остваривања права из тих уговора*, Београд, 2008.
- Горенц, В., Беланић, Л., Момчиновић, Х., Перкушић, А., Пешутић, А., Слакопер, З., Вукелић, М., Вукмир, Б., *Коментар закона о обвезним односима*, 2014.
- Јавна расправа о Преднацрту грађанског законика*, преузето са <https://aks.org.rs/aks/wp-content/uploads/2017/05/%D0%A1%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%9C%D0>

[%90%D0%A2%D0%98%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%98%D0%88%D0%90-09-05-2017.doc](#)

- Јакаша Б., *Право осигурања*, Загреб, 1984.
- Јанковец, И., Миладиновић, З., *Право осигурања*, Ниш, 2006.
- Јоцовић, С., *Уговори у корист трећих лица у осигурању*, Зборник радова: Осигурање у светлу новог законодавства, Палић, 14-17. април 2005, стр. 274-284.
- Константиновић, М., *Облигације и уговори*, скица за Законик о облигацијама и уговорима Београд, 1996.
- „Life Assurance“, у *Insurance Disputes*, Informa Law, second edition, London, 2003.
- Лукић, Ж., *Уговор о осигурању живота*, Београд, 1930.
- Маленица, А., *Римско право*, Нови Сад, 2008.
- Ђурковић, М., *Уговор о осигурању живота у корист незахвалне кћери*, преузето са <http://www2.burza.com.hr/novac/osiguranje/2003/10/031009-ugovor-o-osiguranju-zivota-u-korist-nezahvalne-kceri/>
- Марјански, В., *Правна природа уговора о осигурању живота*, Нови Сад, 2006.
- Марјански, В., *Функције полисе осигурања живота*, Правни живот, бр. 12/2009.
- Марков, М., *Уговор о осигурању живота у корист треће особе-корисника осигурања*, Осигурање, бр. 1-2/1998.
- Матијевић, Б., *Осигурање живота у корист треће особе*, Осигурање бр. 1-2/2007. <http://www.osiguranje.hr/ClanakDetalji.aspx?7527>
- Момчиновић, Х., *Уговор о осигурању: Битне измјене које доноси нови Закон о обвезним односима*, Право у господарству, Хрватски савез удруга правника у господарству, бр. 6/2005.
- Мркшић, Д., Петровић, З., Иванчевић, К., *Право осигурања*, Нови Сад, 2006.
- Павић, Д., *Интерес осигурања*, Зборник радова Правног факултета у Сплиту, бр. 3/2005.
- Пак, Ј., *Право осигурања*, Београд, 2011.
- Перовић, С., *Коментар Закона о облигационим односима*, II књига, Београд, 1995.
- Перовић, С., *Облигационо право*, Београд, 1986.
- Перовић, С., Стојановић, Д., *Коментар Закона о облигационим односима*, Крагујевац - Горњи Милановац, 1980.
- Север, Д., *Корисник осигурања – особа на коју се полиса осигурања односи иако није уговорна страна*, преузето са <http://www.iusinfo.hr/DailyContent/Topical.aspx?id=15033>
- Селимовић, Ј., *Уговор о осигурању живота*, Зборник радова Економског факултета у Сарајеву, бр. 28/2008.
- Славнић, Ј., Јовановић, С., *Законско регулисање осигурања живота у корист трећег лица у савременим европским правима и у праву Србије*, Правни живот, бр. 11/2015.
- Слијепчевић, Р., *Израда Грађанског законика Републике Србије: концепција, садржина и најважније новине Преднацрта*, Ревизија за европско право, бр. 1/2013.
- Сокал, В., *Осигурање у корист трећег лица*, Београд, 1976.
- Шулејић, П., *Правни положај корисника осигурања*, Правни живот, бр. 10/1998.
- Шулејић, П., *Право осигурања*, Београд, 2005.
- Шулејић, П., *Уговор о осигурању у Преднацрту Грађанског законика Србије од 2010. године*, Зборник радова: Европске (ЕУ) реформе у праву осигурања Србије, XI Саветовање, Удружење за право осигурања Србије, Палић, 23-24. април 2010, стр. 162-187.

Правни акти

Bundesgesetz Entwurf über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz, VVG) vom 7. September 2011.

Gesetz über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz – VVG) vom 23. November 2007 das zuletzt durch Artikel 15 des Gesetzes vom 17. August 2017 (BGBl. I S. 3214) geändert worden ist.

Закон о облигационим односима („Сл. лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93 и "Сл. лист СЦГ", бр. 1/2003 - Уставна повеља);

Закон о обвезним односима („Народне новине“ 35/05, 41/08, 125/11);

Закон о осигурању („Сл. гласник РС“, бр. 139/2014);

Нацрт Грађанског законика Републике Србије од 29.5.2015. године преузето са <https://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>

Одлука о образовању посебне Комисије ради кодификације грађанског права и израде Грађанског законика (Службени гласник РС, бр. 104/06, 110/06 и 85/09).

Судска пракса

Пресуда Врховног суда Федерације Босне и Херцеговине број 070-0-Рев-08-001178 од 26.01.2010.

Пресуда француског Касационог суда, 3. грађанско одељење, 25. јануар 2005., бр. 202 F-R+В.

Пресуда Касационог суда Франсуцке, I грађанско одељење, 29. јун 1999.